

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Державного університету «Житомирська
політехніка», доктору економічних наук,
доктору наук з державного управління,
професору Світлані СВІРКО

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, доцента, професора кафедри обліку і аудиту

Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II

МАКАРОВИЧ Вікторії Костянтинівни на дисертацію

ІСАЄВА Андрія Миколайовича на тему: «Механізм інтеграції фінансових
інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб
України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та зв'язок з науковими програмами. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України зумовила докорінну трансформацію безпекового середовища як на національному, так і на міжнародному рівні та актуалізувала проблему економічного забезпечення належного рівня обороноздатності в умовах тривалого воєнного протистояння. Необхідність підтримання та нарощування оборонного потенціалу України зумовлює потребу в комплексному механізмі, який поєднує концентрацію внутрішніх ресурсів та залучення та використання зовнішньої фінансової підтримки. В умовах значного навантаження на державний бюджет, зростання видатків на сектор безпеки і оборони та необхідності одночасного забезпечення соціально-економічної стабільності держави особливого значення набуває питання інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Фінансова підтримка України з боку НАТО та держав-членів Альянсу здійснюється через широкий спектр механізмів. Разом з тим відсутність цілісного науково обґрунтованого механізму інтеграції зазначених інструментів у національну систему економічного забезпечення оборонних потреб обмежує можливості їх максимально ефективного використання та створює ризики фрагментарності управлінських рішень. Крім того, узгодженість національних процедур оборонного планування, бюджетування, закупівель і управління

ресурсами з фінансовими інструментами НАТО зумовлена необхідністю переходу від переважно ситуативного залучення міжнародної допомоги до формування довгострокової моделі стратегічного партнерства з НАТО у сфері оборонного фінансування, що має важливе значення для створення стійкої моделі повоєнного відновлення держави. Враховуючи це, тема дисертаційної роботи Ісаєва Андрія Миколайовича є актуальним і перспективним напрямом наукового пошуку, що має вагомe теоретичне значення для розвитку економічної науки та суттєву практичну цінність для зміцнення обороноздатності держави, підвищення ефективності використання міжнародної допомоги та реалізації стратегічного курсу України на членство в НАТО.

Дисертація органічно пов'язана з науково-дослідною роботою Державного університету «Житомирська політехніка» на тему: «Формування механізмів інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему воєнно-економічної безпеки України» (номер державної реєстрації 0126U000356). У межах зазначеної теми автором теоретично обґрунтовано механізм інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України, визначено ключові принципи його функціонування, напрями узгодження із національними механізмами оборонного планування та ресурсного забезпечення, а також обґрунтовано підходи до підвищення ефективності використання міжнародної фінансової підтримки у сфері безпеки і оборони. Отримані результати інтегровані у зміст дисертаційної роботи та сприяють розвитку наукових підходів до формування фінансово-економічного механізму забезпечення оборонних потреб України в умовах поглиблення євроатлантичної інтеграції та трансформації національної системи безпеки відповідно до стандартів НАТО.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації, їх достовірність. Аналіз змісту дисертаційної роботи Ісаєва А.М. свідчить про комплексний характер проведеного дослідження та належний рівень обґрунтованості сформульованих наукових положень. Мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження є взаємоузгодженими та відповідають обраній тематиці. Послідовність викладення матеріалу забезпечує комплексне розкриття проблематики, пов'язаної з інтеграцією фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України та дозволяє простежити

взаємозв'язок між теоретичними положеннями, аналітичними результатами та практичними рекомендаціями.

Сформульовані в дисертації наукові результати, узагальнення та практичні пропозиції характеризуються належним рівнем аргументованості, послідовності та надійності. Побудова роботи відзначається внутрішньою логікою та узгодженістю, що забезпечує досягнення визначеної мети та реалізацію поставлених дослідницьких завдань. Представлений матеріал і спосіб його викладення засвідчують цілісний характер дослідження та свідчать про самостійне вирішення автором важливих теоретичних і прикладних питань.

Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується чітко сформульованою метою дослідження, яка полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо формування та функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України. Поставлені у дисертації наукові завдання є логічно взаємопов'язаними, послідовно розкривають досліджувану проблематику та повною мірою забезпечують досягнення визначеної мети.

Достовірність і наукова аргументованість результатів підтверджується використанням загальнометодологічної схеми системного підходу з використанням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема методів бібліометричного та наукометричного аналізу, порівняльного та історико-логічного методів, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, системного і структурно-функціонального методів, інституційного підходу, економіко-статистичних методів, методу контент-аналізу нормативно-правових актів, стратегічних документів і програм, моделювання, графічних методів, узагальнення та абстрагування.

Наукові положення дисертації базуються на широкій інформаційній базі, що включає нормативно-правові акти та стратегічні документи України у сфері національної безпеки й оборони, матеріали Міністерства оборони України, Міністерства фінансів України та інших органів державної влади, а також офіційні документи і звіти НАТО, аналітичні та статистичні матеріали Європейського Союзу, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також матеріали аналітичних центрів. Це забезпечує належний рівень валідності висновків і рекомендацій.

Наведені у дисертації висновки є логічно обґрунтованими, узгоджуються з отриманими результатами дослідження та мають як наукову,

так і практичну цінність. Запропоновані рекомендації щодо формування й функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України є аргументованими та можуть бути використані органами державного управління у сфері безпеки й оборони, фінансовими та економічними підрозділами сектору оборони, а також у процесі подальшої гармонізації національної системи оборонного планування з процедурами та стандартами НАТО.

З огляду на наведені положення, доцільно відзначити достатній рівень аргументованості наукових результатів дисертаційної роботи Ісаєва Андрія Миколайовича, що засвідчує її вагомість для подальшого розвитку досліджень у сфері формування механізму використання фінансових інструментів НАТО для забезпечення обороноздатності України, підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами сектору безпеки і оборони, а також забезпечення стійкості економіки в умовах воєнних та післявоєнних викликів.

Новизна наукових положень та отриманих результатів.

Наукова новизна дисертаційної роботи Ісаєва А.М. полягає у розвитку теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо формування й функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України. Запропоновані автором підходи мають системний характер і спрямовані на підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами у сфері оборони, удосконалення механізмів залучення та використання міжнародної фінансової підтримки, а також зміцнення економічної стійкості держави в умовах сучасних безпекових викликів.

До науково нових результатів, отриманих у дисертації, слід віднести формування та обґрунтування концептуального бачення інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України як складного економіко-інституційного механізму, результативність якого детермінується дотриманням взаємопов'язаного комплексу принципів, систематизованих у відповідні блоки, що формують внутрішню логіку функціонування механізму, забезпечують узгодженість фінансових потоків, інституційних процедур і стратегічних цілей оборонної політики та дозволяють трактувати інтеграцію фінансових інструментів НАТО як системну трансформацію механізмів ресурсного забезпечення оборони. Важливим науковим результатом є також подальший розвиток принципів формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО, які систематизовано у

стратегічний, інституційно-управлінський, фінансово-економічний блоки та блок стійкості й адаптивності, що забезпечує методологічну цілісність і внутрішню логіку функціонування механізму, зменшує ризики фрагментації управлінських рішень, підвищує узгодженість фінансових і матеріально-технічних потоків та створює передумови для результативної трансформації залучених ресурсів у оборонні спроможності України в умовах війни та повоєнного відновлення.

Ісаєвим А.М. запропоновано авторське визначення поняття «економічне забезпечення оборонних потреб», яке уточнено шляхом обґрунтування його як цілісної багаторівневої системи формування, відтворення, розподілу та використання економічних ресурсів, спрямованої на перетворення фінансових, матеріально-технічних і людських факторів у оборонні спроможності, результативність якої визначається ступенем узгодженості фінансово-бюджетних, виробничо-технологічних, матеріально-технічних, логістичних та інституційних компонентів у межах єдиної економічної логіки стратегічного управління обороною. Такий підхід дозволяє розширити розуміння даної категорії як сукупності бюджетних видатків, має системний характер та орієнтований на результативність використання всіх видів ресурсів.

Заслужують на увагу підходи до узгодження фінансових інструментів НАТО з національними механізмами економічного забезпечення оборонних потреб, які деталізовано через визначення ключових напрямів їх інтеграції з Процесом оборонного планування НАТО (NDPP), адаптованою Річною національною програмою співробітництва Україна-НАТО (aRHP) та національними процедурами оборонного бюджетування, закупівель і управління ресурсами, що дозволяє забезпечити стратегічну узгодженість цілей, підвищити керованість фінансових і матеріально-технічних потоків та результативність використання зовнішньої фінансової підтримки у системі економічного забезпечення оборони України. Практична цінність наведених положень полягає у підвищенні ефективності управління оборонними видатками, удосконаленні механізмів бюджетування та забезпеченні інтеграції зовнішніх фінансових ресурсів у систему державних фінансів.

Науковий інтерес становить розширення методологічних підходів до класифікації фінансових інструментів НАТО через інтеграцію інституційно-правових, бюджетно-організаційних, функціонально-цільових та інноваційно-технологічних ознак, що дозволяє інтерпретувати фінансову архітектуру Альянсу як комплексний інструмент стратегічного управління формуванням,

розвитком і відтворенням оборонних спроможностей у системі економічного забезпечення оборонних потреб держав-партнерів, зокрема України. Подальшого розвитку набули концептуальні підходи до формування функціональної структури системи економічного забезпечення оборонних потреб, які деталізовано та структуровано шляхом обґрунтування взаємодії фінансово-бюджетного, виробничо-технологічного, матеріально-технічного і логістичного, інституційного та кадрового компонентів як взаємопов'язаних елементів єдиного механізму трансформації ресурсів у оборонні спроможності в умовах інтеграції фінансових і матеріально-технічних інструментів НАТО та Європейського Союзу, що дозволяє забезпечити системність, керованість і адаптивність економічного забезпечення оборонних потреб України та обґрунтування ролі цифрової трансформації у забезпеченні ефективності інтеграції зовнішніх фінансових ресурсів як ключового інструменту підвищення прозорості й підзвітності фінансових і матеріально-технічних потоків, посилення контролю за цільовим використанням міжнародної допомоги та зниження транзакційних витрат у системі економічного забезпечення оборонних потреб України.

Отримані результати характеризуються належним рівнем наукової новизни, теоретичної та практичної значущості, а їх впровадження сприятиме інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України в умовах повномасштабної війни та структурної трансформації національної економіки

Науково-теоретична цінність та практична значущість одержаних результатів дослідження.

Результати дослідження, які мають науково-теоретичну цінність та практичне значення засвідчені впровадженням їх в діяльності органів державної влади, суб'єктів господарювання оборонного сектору та закладів освіти.

Практичні результати дослідження були використані в межах виконання депутатських повноважень та законотворчої діяльності народного депутата України, з метою забезпечення прозорості фінансових рішень та політичної відповідальності за розподіл ресурсів, а також створення прозорого інституційного середовища для залучення зовнішніх інвестицій в оборонно-промисловий комплекс України; в аналітичній діяльності Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики в частині механізму узгодження внутрішніх та зовнішніх ресурсів, обґрунтування функціональної структури оборонного забезпечення та положень щодо

цифровізації процедур контролю; в діяльності Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської обласної державної адміністрації в процесі формування підходів до фінансового забезпечення в умовах воєнного стану, зокрема щодо узгодження внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування та оптимізації фінансових потоків на державному і регіональному рівнях (довідка № 08/591/0/2-26/50 від 23.04.2026); в роботі ТОВ «СПАРРОУ АВІА» (довідка № 319 від 21.03.2026 р.) використано розробки щодо вдосконалення процесів залучення міжнародних інноваційних ресурсів та організації закупівель за стандартами НАТО; рекомендації щодо цифровізації систем обліку та логістики, диверсифікації джерел фінансування та використання міжнародних програм технічної підтримки для оновлення виробничих потужностей впроваджено у практичну діяльність підприємства оборонно-промислового комплексу (довідка №б/н від 07.04.2026 р.).

Окремі положення дисертації використовуються в освітньому процесі Державного університету «Житомирська політехніка» зокрема при викладанні освітніх компонентів «Управління оборонно-промисловим комплексом», «Оборонна економіка», «Економічна безпека в умовах глобальних безпекових викликів», «Фінансова безпека держави», «Державне управління процесами євроінтеграції та євроатлантичної інтеграції в Україні» (довідка № 44-23.00/255 від 27.02.2026 р.).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі Ісаєва А.М., отримали належне відображення в опублікованих наукових працях автора. За темою дослідження опубліковано 7 одноосібних наукових праць, серед яких 4 статей у наукових фахових виданнях України та 3 публікації апробаційного характеру у матеріалах і тезах доповідей вітчизняних і міжнародних науково-практичних конференцій. Зміст опублікованих праць охоплює ключові результати дисертаційного дослідження, зокрема теоретичні узагальнення, методичні підходи та практичні аспекти формування та реалізації механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України. Рівень публікаційної активності, їх тематика та змістова наповненість свідчать про достатню повноту апробації та висвітлення основних наукових результатів дисертації.

Результати дослідження апробовано на Всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття (11-12 грудня 2025 року), Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки (2025); Правова політика України: історія та сучасність (9-10 жовтня 2025 року).

Наведені показники публікаційної активності повною мірою відповідають вимогам пункту 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії.

Структура, стиль та мова дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота Ісаєва А.М. характеризується логічно впорядкованою та чітко вибудованою структурою, що відповідає чинним вимогам до наукових досліджень. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 157 сторінках друкованого тексту. Робота містить 6 таблиць, 28 рисунків. Список використаних джерел налічує 177 найменувань. Послідовність викладення матеріалу сприяє цілісному сприйняттю дослідження, а структура розділів узгоджується з поставленою метою та завданнями. Стиль викладу є науковим, виваженим і послідовним, із використанням фахової термінології. Мова дисертації відзначається точністю, логічністю та чіткістю формулювань, що забезпечує повноту розкриття теми та належний рівень аргументованості отриманих результатів.

Дотримання норм академічної доброчесності у дисертаційному дослідженні.

Дисертаційна робота Ісаєва А.М. є самостійно виконаним науковим дослідженням, що відзначається цілісністю та авторським характером отриманих результатів. За результатами її аналізу не встановлено ознак академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації чи інших порушень, які могли б поставити під сумнів самостійність виконання дослідження. У процесі викладення матеріалу автор послідовно наводить посилання на наукові джерела при використанні положень, ідей, наукових напрацювань інших дослідників, а також статистичних та довідкових даних. Такий підхід свідчить про дотримання етичних засад наукової діяльності та відповідність дисертації встановленим вимогам академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Відзначаючи авторський підхід до вирішення досліджуваної проблематики та позитивну оцінку викладених положень, висновків і рекомендацій, доцільно вказати на ряд положень, які мають дискусійний характер та потребують додаткової аргументації, а саме:

1. В роботі запропоновано визначення поняття «економічне забезпечення оборонних потреб» (с. 17) як цілісної багаторівневої системи формування, відтворення, розподілу та використання економічних ресурсів, спрямованої на перетворення фінансових, матеріально-технічних і людських факторів у оборонні спроможності, результативність якої визначається ступенем узгодженості фінансово-бюджетних, виробничо-технологічних, матеріально-технічних, логістичних та інституційних компонентів у межах єдиної економічної логіки стратегічного управління обороною. Запропонований підхід є комплексним та таким, що фактично розширює межі традиційного розуміння економічного забезпечення оборони, в цьому контексті доцільно було б проаналізувати його співвідношення з такими категоріями як «оборонно-ресурсне забезпечення», «воєнно-економічне забезпечення» та «фінансове забезпечення оборони», що дозволило б чіткіше окреслити межі запропонованого понятійного апарату.

2. В процесі формування теоретико-методологічної основи дослідження механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України автором здійснено ґрунтовний бібліометричний аналіз на основі даних Scopus, Web of Science, Google Trends та мережесхем карт VOSviewer та використано дані Google Trends як безапелляційне підтвердження актуальності обраної тематики. Разом з тим дискусійним видається аргумент на користь підтвердження актуальності наукової проблематики переважно через динаміку пошукових запитів користувачів мережі Інтернет. Пошукова активність відображає передусім суспільний інтерес до проблеми, однак не завжди може виступати достатнім критерієм оцінки наукової значущості дослідження.

3. У п.1.3 автором здійснено аналіз світового досвіду використання фінансових інструментів НАТО в системах економічного забезпечення оборонних потреб держав-членів і партнерів Альянсу. Разом із тим, наукова цінність дослідження могла б бути посилена шляхом більш глибокого порівняльного аналізу досвіду країн, які впродовж останніх десятиліть проходили шлях інтенсивної адаптації національних оборонних систем до

стандартів НАТО (зокрема держав Центральної та Східної Європи). Такий підхід дозволив би більш аргументовано визначити можливості та обмеження імплементації окремих механізмів в українських умовах. Крім того, в роботі доцільно розмежувати фінансові інструменти держав-членів НАТО, партнерів Альянсу та країн ЄС.

4. Високо оцінюючи логічність та комплексність запропонованої концептуальної схеми економічного забезпечення оборонних потреб України в умовах інтеграції фінансових і матеріально-технічних інструментів союзників (рис. 3.2.), варто зауважити, що її наукова та практична цінність зросла б за умов демонстрації можливостей її адаптації до післявоєнного періоду або до умов часткового (чи суттєвого) скорочення міжнародної допомоги.

5. Автор переконливо обґрунтовує необхідність узгодження фінансових інструментів НАТО з національними механізмами оборонного планування, бюджетування та управління ресурсами. Однак, у роботі недостатньо уваги приділено питанням розроблення системи кількісних індикаторів та критеріїв оцінювання результативності запропонованого механізму інтеграції. Запровадження відповідного набору показників дозволило б здійснювати моніторинг ефективності використання міжнародної фінансової допомоги, оцінювати рівень досягнення поставлених цілей та підвищити практичну придатність запропонованих рекомендацій.

Зазначені зауваження додатково підтверджують актуальність теми дослідження, складність й багатоаспектність наукової роботи. Разом із тим, наявність дискусійних питань в цілому не знижує належний науковий рівень та практичну цінність дисертації.

Загальний висновок.

За результатами аналізу дисертаційної роботи Ісаєва А.М. «Механізм інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України» встановлено, що вона є завершеним, цілісним, самостійним та актуальним науковим дослідженням, виконаним на належному науково-теоретичному рівні. Зміст дисертації відповідає поставленій меті, яка досягнута у повному обсязі через вирішення визначених завдань.

Отримані результати характеризуються науковою новизною, теоретичною значущістю та практичною цінністю у сфері формування та функціонування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України в умовах

повномасштабної війни та структурної трансформації національної економіки. У дисертації сформульовано науково обґрунтовані положення, висновки та рекомендації. Дисертаційна робота за своїм науковим рівнем, глибиною теоретичних розробок, практичним значенням результатів, структурою, стилем і мовою викладення відповідає вимогам чинного законодавства України, зокрема «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Ісаєв Андрій Миколайович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку і аудиту
Закарпатського угорського університету
імені Ференца Ракоці II

Вікторія МАКАРОВИЧ

підпис В. Макарович засвідчую
Зав. від. кадрів Міша
Закарпатський угорський університет
імені Ференца Ракоці II Міша

Юрш

